

NÅGRA ASPEKTER AV FREDSFORSKNINGEN UR DEN INTERNATIONELLA POLITIKENS SYNVINKEL

Göran von Bonsdorff

I det följande skall en del synpunkter framläggas på frågan om huru fredsproblemet kan behandlas med utgångspunkt från den vetenskapsgren, som går under namnet internationell politik. Det är fråga om en bedömning av vissa sidor av den s.k. freds- och konfliktforskningen, varvid huvuduppmärksamheten fästes vid mänsklighetens möjligheter att övergå i ett tillstånd av bestående fred, icke vid lösningen av internationella konflikter, vilka kan fortbestå även där det råder yttre fred. Av denna orsak har här använts uttrycket fredsforskning, icke konfliktforskning, ehuru dessa begrepp givetvis i många avseenden nära sammanhänger med varandra.

Integration

I en framställning om den internationella politikens teori särskiljer Richard Snyder i fråga om omständigheter som påverkar världsutvecklingen mellan å ena sidan repellerande och å andra sidan adhesiva faktorer. Till den förra gruppen räknar han konflikt, kris, strategi och krig, till den senare samarbete (co-operation), medarbetarskap (collaboration), samstämmighet (consensus) och integration.¹

Vill man från denna utgångspunkt bedöma fredsforskningen, är det uppenbart, att begreppet integration måste intaga en central plats. Integrationen framstår som den längst utvecklade av de adhesiva faktorerna. Man kunde säga, att ett tillstånd av fullständig internationell integration är liktydigt med ett bestående fredstillstånd i världen. Med fred avses här alltså ett tillstånd där krig över huvud taget inte förekommer (warlessness), inte en tillfällig intervall mellan konflikter där våld toges i användning.

Vad menas då med integration i detta sammanhang? Utan anspråk på en uttömmande beskrivning skall några synpunkter anföras. Man kan utgå från integrationens yttersta motsats, kriget, vilket också kan betecknas

som ett tillstånd av desintegration eller internationell anarki. Fullständig desintegration föreligger i händelse av allas krig mot alla, med andra ord alla staters krig mot alla andra stater. En förutsättning för internationell desintegration är, att varje stat fullkomligt fritt på basen av sina egna statsorgans avgöranden kan bestämma över krig och fred. Där den nationella suveräniteten är obegränsad finns sålunda en jordmån för desintegration och den rättsliga grunden för internationell anarki.

Integration innebär i motsats till desintegrationen ett tillstånd, under vilket staternas yttre relationer är mer eller mindre fast reglerade. Det rör sig alltså om en viss inskränkning av statens rättigheter, men följderna härav kan mycket väl vara den, att statens faktiska handlingsfrihet och dess förmåga att tillgodose sina medborgares behov ökas. Under desintegration vilar nämligen statens handlingsmöjligheter, dess internationella kapacitet, generellt på fysiska maktmedel, under integration på sociala relationer, som uppstått inom ramen för ett internationellt samhällligt system. Fullständig integration i politisk bemärkelse skulle betyda, att alla stater saknar varje möjlighet att börja krig. Vi har då kommit till någonting liknande det Richard W. van Wageningen kallat en integrerad eller säkerhetsgemenskap (security-community), »där integration definieras som uppnåendet av en känsla av gemenskap, åtföljda av formella eller informella institutioner och sedvänjor, tillräckligt starka och spridda för att garantera fredlig förändring bland medlemmarna av en grupp med 'rimlig' säkerhet under en 'lång' tidsperiod.»²

Här nämndes uttrycket »staten saknar varje möjlighet att börja krig». Man kunde givetvis också säga, att integration är rådande, där staten kan börja krig, men där kriget omedelbart blir avbrutet av en internationell instans, liksom en enskild person kan begå ett mord, men blir omhändertagen av myndigheterna. Det är dock knappast skäl att sträva till alltför långt gående paralleller mellan en gemenskap som består av stater och en som består av enskilda individer. En stat handlar inte som en individ. Om sannolikheten talar för ett inskridande av ovan antydd art, är det föga troligt att staten börjar krig. Det är därför tillräckligt att säga, att staten saknar möjlighet att börja krig.

På basen av denna karakteristik kan man säga, att råder en utveckling i riktning mot integration, där det blir allt svårare att börja krig och en utveckling i riktning mot desintegration, där det blir lättare att börja krig. Det är därför uppenbart, att mänskligheten i vissa hänseenden och särskilt i relationerna mellan en del länder är på väg mot integration. Lika uppenbart är, att ett tillstånd av fullständig internationell integration ännu inte föreligger. Krig och hot om krig är fortfarande beaktansvärda faktorer i de faktiska relationerna mellan suveräna stater.

Internationell politik med hänsyn till integrationen

Strävan att ställa integrationen i centrum för uppmärksamheten påverkar på ett avgörande sätt synen på den internationella politiken som vetenskapsgren. Traditionellt har den internationella politiken behandlat de suveräna staternas uppträdande på den internationella arenan; det har varit fråga om Frankrikes utrikespolitik i förhållande till Tysklands o.s.v.³ All internationell verksamhet har fattats som ett utflöde av de enskilda staternas makt, då någon övernationell myndighet ej existerat. De befogenheter ett internationellt organ utövar kan ur denna synpunkt sett inte representera mera än summan av den makt det tilldelats av suveräna stater.

Vad man på basen av denna uppfattning söker beskriva är staternas politik i en desintegrerad mänsklig gemenskap. Det som ur integrationssynpunkt är av intresse är sådant, vilket inte utan vidare kan betecknas som ett uttryck för en enskild stats eller blott summan av enskilda staters handlande. Det är de värden vilka skapas av de adhesiva faktorerna samarbete, medarbetarskap, samstämmighet och integration, som tränger undan de fysiska maktrelationerna till förmån för relationer grundade på ett socialt system. Dessa värden blir också uttryck för en form av internationell politik, vilken är någonting helt annat än suveräna staters politik i förhållande till varandra på den internationella arenan.

Man kan givetvis påpeka, att de över- eller utomnationellt verkande krafterna är jämförelsevis svaga i förhållande till dem som direkt betingas av de enskilda staternas utrikespolitiska intressen, men detta inverkar inte på det faktum, att en principell skiljelinje existerar i detta hänseende. Som ett exempel kunde nämnas Förenta nationernas verksamhet i Kongo, där den internationella organisationen — vilket bland annat Torsten G i h l understrekat⁴ — opererat som en självständig myndighet utan direkt anknytning till medlemsstaterna. Man kunde också säga, att strukturen hos många under de senaste åren skapade internationella organ antyder existensen av nya maktrelationer och maktbefogenheter. Så finns det parlamentariska församlingar med ett högst begränsat parlamentariskt ansvar, kommissioner och domstolar utrustade med speciell kompetens och rådgivande organ med vidsträckt faktisk, om också inte formell beslutanderätt.

I själva verket representerar de internationella krafter som mer eller mindre lösgjort sig från de enskilda staternas verkningssfär, redan en anmärkningsvärd faktor i den internationella gemenskapen. Grunden för denna faktor är beslut, fördrag och institutioner, vilka inte kan härledas ur en bestämd källa, utan som kommit till som resultat av en internationell bilateral, multilateral eller — åtminstone i princip — universell beslutsprocess. Det har påpekats, att accepterandet av en internationell förpliktelse i och för sig

innebär en inskränkning av statens handlingsfrihet, oberoende av vilka konkreta resultat detta för med sig.⁵ Ett undantag kan dock föreligga, där beslutet uppenbart dikterats av en enda stat, varvid denna dominerande stat bibehåller sin handlingsfrihet obeskuren. Ett dylikt dikterat beslut har dock knappast något värde som integrationsfaktor, något som däremot gäller andra beslut, låt vara att staternas inflytande på deras tillkomst kan vara av olika art.

Erkännandet av existensen av över- eller utomnationella faktorer behöver inte innebära ett förnekande av att grunden för internationella beslut är bevakandet av nationella intressen. Om två stater överväger en fråga av betydelse för dem vardera ger de uppenbarligen uttryck för sin nationella politik, betingad av vad som uppfattas som nationella intressen. Om denna kontakt ger upphov till ett beslut, existerar emellertid redan ett dokument av internationell karaktär. Detta behöver inte vara utformat exakt i enlighet med någondera partens ursprungliga intentioner. T.ex. vänskaps- och biståndspakten mellan Finland och Sovjetunionen av år 1948 ingicks på förslag av Sovjetunionen; Finland skulle knappast någonsin ha tagit initiativ härtill. Texten utformades emellertid under stark påverkan av Finlands ståndpunkt och paktens betydelse har i hög grad varit beroende av denna utformning.⁶ Det är uppenbart, att här är fråga om en internationell traktat, vars karaktär varit beroende av en bilateral beslutsprocess som infört ett nytt moment av egenartad natur i situationen.

Man kan naturligtvis hävda, att varje internationell viljeakt kan återkallas av en av de deltagande parterna och att den därför är helt beroende av nationell politik och nationella intressen. Härvid bör dock beaktas, att ett återkallande inverkar på hela den internationella situation viljeakten i sin mån varit med om att skapa. En stat har generellt utan tvivel större handlingsfrihet när det är fråga om att ingå en internationell överenskommelse än när det gäller att bryta den. Skillnaden är en internationell faktor, ett internationellt värde hos fördraget. För att belysa detta må nämnas olikheten mellan anslutning till Förenta nationerna och utträde ur världsorganisationen. Det har också påpekats, att t.ex. den europeiska kol- och stålgemenskapen (ECSC) är någonting mera än summan av delarna, d.v.s. summan av den makt medlemsstaterna överfört på organet i fråga.⁷

En maktöverföring från det nationella till det internationella planet innebär en omvandling av rent fysiskt betingade maktrelationer till relationer inordnade i ett socialt system. Därmed stärkes det internationella samfundet och de ur synpunkten av mänskligheten som helhet okontrollerbara krafterna försvagas. Om detta vore liktydigt med en utveckling från desintegration till integration skulle man kunna säga, att ett bestående fredstillstånd förefaller säkrat i det ögonblick den sammanlagda styrkan av de internationella

krafterna är större än någon enskild stats styrka. Härvid är dock att beakta, att alla internationella krafter inte behöver vara enbart integrerande till sin natur. En militärallians mellan två stater i det underförstådda syftet att angripa en tredje är ingen integrerande, fredsfrämjande faktor i det mänskliga samfundet som helhet. Ingenting hindrar därför, att integration kan äga rum i vissa maktrelationer och desintegration i andra, varvid de desintegrerande faktorerna kan visa sig starkare än de integrerande.

Förändringen som faktor i den internationella politiken

Ur fredsforskningens synvinkel är det av primärt intresse att studera olika former av integration och särskilt relationerna mellan integrerade gemenskaper betingade av politiska, militära, sociala, ekonomiska och kulturella faktorer. Vid bedömningen av dessa relationer bör emellertid observeras, att internationella samarbetsformer inte kan fastställas en gång för alla utan att de är beroende av konkreta behov som ständigt förändras på grundval av en dynamisk teknisk utvecklingsprocess inom mänskligheten som helhet. Tekniken har redan lett till den med hänsyn till de internationella relationerna centrala följdverkningen, att valet står mellan integration eller desintegration. Ett alternativ som måste anses uteslutet är existens sida vid sida utan någon nämnvärd kontakt av vare sig fientlig eller vänlig art i stil med vad som förekom mellan de olika världsdelarna före de stora upptäcktsfärdernas tid. En lokala kris påverkar i den tekniska tidsåldern omedelbart hela världsläget och därigenom blir användningen av våld under alla förhållanden ett universellt problem, inte någonting som angår blott två bestämda stater eller en geografiskt avgränsad region.

Denna teknikens följdverkan, som — vilket särskilt förtjänar att understrykas — oavbrutet förstärker, är uppenbar, men därav följer inte, att tekniken utan särskilda åtgärder skulle skapa ett underlag för närmare samarbete mellan folken. Det har också framhållits, att de moderna masskommunikationerna inte automatiskt främjar internationell samverkan.⁸ Även om tekniken leder till ökad kontakt och större omsesidigt beroende, följer därmed inte växande vänskap och inbördes förståelse. Detta framträder redan i relationerna mellan grannländer, vilka i många fall hör till de mest invecklade att sköta och därför kräver den förhållandevis största positiva uppmärksamheten. Dessutom har det visat sig, att industrialiseringsprocessen i ett visst skede brukar vara förbunden med utvecklandet av starka nationalistiska tendenser.⁹ Det moderna tekniska kriget, som i dess totala form kräver en insats från alla medborgargrupperns sida, är sammankopplat med en väl utbyggd propagandaapparat, vars uppgift bland annat är att hos den egna befolkningen systematiskt uppamma aggressiva känslor mot motståndarlägret.

Det är därför nödvändigt att vid en bedömning av den internationella politikens roll inom ramen för fredsforskningen fästa tillräcklig uppmärksamhet vid den förändring det mänskliga samhället som helhet genomgår. Mänskligheten lever i en värld, vars politiska institutioner kräver fortgående översyn och anpassning av den orsaken, att de är skapade med tanke på andra behov och sociala relationer än dem som nu existerar. Det är därför nödvändigt att såsom Karl W. Deutsch uttryckt saken studera »the ways in which the institutions, processes and habits of peaceful change and adjustment are developed in such a manner as to keep pace with the increasing volume of transactions and adjustment problems thrown upon them.»¹⁰

Interdependens

Med tanke på de olika former i vilka integrationen framträder är det viktigt att försöka utforska de gemensamma dragen hos integrerande faktorer och inordna dem inom ramen för ett gemensamt system. Utformningen härav kan ge en antydning om karaktären av den världsgemenskap, inom vilken det råder en bestående fred.

En utgångspunkt för systemet kunde lämpligen vara principen om fördelning av den högsta makten på olika instanser, emedan en koncentration av obegränsad maktfullkomlighet på likartade, konkurrerande organ skapar en grund för internationell anarki. Förhållandet mellan organ som i vissa avseenden utövar högsta makt kan betecknas som interdependens, ömsesidigt beroende, i stället för fullständigt oberoende. Det är skäl att framhålla, att begreppet interdependens inte ur den enskilda statens synpunkt behöver betyda en faktisk inskränkning av någon existerande frihet. Målet måste vara oberoende i dess traditionella form utökat med vissa handlingsmöjligheter och inte oberoende, från vilket vissa handlingsmöjligheter tagits bort. I denna bemärkelse kan interdependens fattas som en högre form av oberoende.

Inom ramen för ett universellt interdependenssystem kan man tänka sig åtminstone fyra grupper av innehavare av befogenheter tillkommande den högsta makten: individen, staten, regionen och det mänskliga samfundet som helhet. Av dessa är individen i en särställning, emedan varje samhällsinstitution är skapad för att tillgodose mänskliga behov. Det är människan som står i centrum.¹¹ Internationella relationer är inte bara relationer mellan stater, utan även — och i främsta rummet — relationer mellan grupper av individer. De mest grundläggande internationella dokumenten är därför de som berör utformningen av de mänskliga rättigheterna. I detta hänseende finns också en god grund för universellt förpliktande regler, eftersom Förenta nationernas stadga berör alla folk utan hänsyn till ras, kön, språk och religion — härmed utesluts diskriminering i vissa betydelsefulla hänseenden.¹²

I jämförelse med individen framstår staten, regionen och det mänskliga samfundet som helhet som ett slags sekundära bärare av befogenheter tillkommande den högsta makten. Deras uppgifter och ställning varierar i enlighet med de behov den allmänna samhällsutvecklingen skapat. Avgörande faktorer är härvid uppgifternas art, omfattning och de metoder som bäst är ägnade för deras lösning. Det finns uppgifter av exklusiv natur, som bör lösas av en bestämd instans; så t.ex. tillkommer i den nuvarande situationen uppenbarligen användningen av våld i internationella relationer ett universellt organ. Å andra sidan finns det konkurrerande uppgifter som kan skötas på både individuell, statlig, regional och universell bas såsom finansiering av ekonomisk verksamhet. Vidare finns det problem som måste lösas genom omfattande samhälleliga ingrepp såsom stärkandet av den sociala tryggheten, medan det för vissa former av kulturell verksamhet räcker att skapa en yttre ram, innanför vilken individuell frihet är rådande. För tillgodoseende av en del behov räcker en relativt lös form av samarbete, med tanke på andra kräves uppnående av samstämmighet eller en fastare utbyggd integration.

Interdependenssystemet är alltså inte någon existerande realitet eller ett en gång för alla fastslaget mönster. Det kunde snarare betecknas som en målsättning, vilken kräver aktiv, på fortlöpande internationell planering baserad utrikespolitik. Interdependensen som integrationsfaktor utesluter strävan till hegemoni, upprättande av ensidiga beroendeförhållanden (imperialism) och andra till koncentration av maktbefogenheter syftande former för internationella relationer. Vad som kräves är koordinering av internationell aktivitet. Att undersöka förutsättningarna härför är en vetenskaplig uppgift. Sålunda kan man måhända på vetenskaplig väg påverka skeendet, visserligen inte genom att direkt ge råd åt politiker, men genom att klarlägga orsakssammanhang och olika möjligheter att länka utvecklingen i en viss, allmänt accepterad riktning, uppnåendet av ett bestående fredstillstånd.

Kriget och integrationen

Ifall man accepterar som någonting önskvärt en strävan mot en pluralistiskt utformad interdependens enligt ovan antydda riktlinjer, blir det ett centralt problem att diskutera arbetsfördelningen mellan de handlande enheterna i systemet. Utgångspunkten är, att varje uppgift måste lösas på ett sådant sätt, att resultatet blir integrerande inom ramen för helheten. Därvid är det skäl att beakta, att en faktor kan ha både integrerande och desintegrerande verkningar. Detta gäller t.ex. frågan om användningen av våld i internationella relationer. Krigets desintegrerande följder ligger i öppen dag, men å andra sidan kan vapenbrödskapet för en gemensam sak bidra till

att sammansvetsa olika samhällsgrupper inom en nation eller de samverkande staterna i en militär allians. Man kan också hänvisa t.ex. till den omständigheten, att det var anhängare av de s.k. motståndsrörelserna i Västeuropa, som efter andra världskriget på basen av inbördes solidaritet tog upp frågan om ett utbyggande av det europeiska samarbetet.¹³

Även om kriget kan ha integrerande verkningar, är det dock tydligt, att de är jämförelsevis små i förhållande till de desintegrerande. I fråga om den inomstatliga integrationen synes krigets roll vara beroende av den värdegemenskap som faktiskt redan existerar. Kampen mot den yttre fienden kunde inte hindra det ryska tsardömets fall i första världskrigets slutskede. Vapenbrödraskapet mellan Förenta staterna och Sovjetunionen i andra världskriget höll knappast över krigets slut, trots att ryssarna gjorde en avgörande insats på östfronten och amerikanarna effektivt understödde dem i materiellt hänseende. För uppkomsten av efterkrigstidens militärallianser har helt andra omständigheter varit bestämmande än vapenbrödraskapet i kriget och trots att Tyskland var huvudmotståndare i den gemensamma kampen har Västtyskland lika väl kunnat infogas i den atlantiska gemenskapen som Östtyskland i den östeuropeiska.

Med hänsyn till krigets övervägande desintegrerande verkningar är det knappast möjligt att betrakta militärt samarbete på icke-universell bas som en integrerande faktor. De militära regionalpakterna har tillkommit under hänvisning till FN-stadgans bestämmelser om regional samverkan, men något egentligt samarbete mellan FN-organen och ledningen för dessa pakter förekommer inte.¹⁴ Som integrerande militärt samarbete kunde betraktas t.ex. erbjudanden om att utan politiska villkor ställa trupper till FN:s förfogande eller att upplåta baser för den internationella organisationen, men sådana strävanden har i rätt ringa utsträckning gjort sig gällande.

Man kan utgå ifrån, att varje blockbildning, som är ägnad att fördjupa klyftan mellan blocket och omvärlden, är desintegrerande. Militärt samarbete, som underförstått eller i klart uttryckta ordalag riktar sig mot en bestämd stat eller några bestämda stater, får därför lätt desintegrerande verkningar. De militära blocken bedriver ytterst inte en FN-politik, där fredens bevarande och stärkande överordnas alla andra syftemål, utan de ingår som led i en universell maktkamp. Härmed förnekas givetvis inte, att militära allianser av många orsaker kan betraktas som nyttiga eller nödvändiga för de deltagande parterna.

Orsaken till de militära alliansernas desintegrerande tendenser ligger främst däri, att fredsproblemet är en universell angelägenhet och att varje krig har ett visst samband med den allmänna världssituationen. Ett krig är därför inte en »inre angelägenhet» för en region eller över huvud taget för de deltagande staterna, utan någonting som angår hela världssamfundet.

Regionalismen som integrationsfaktor

Vid bedömningen av de icke-militära, d.v.s. ekonomiska, sociala och kulturella samarbetsformernas verkningar med hänsyn till integrationen, kan man utgå från det faktum, att en stat alltid har de största reella möjligheterna att påverka relationerna med sina grannländer. Den närmast till hands liggande uppgiften är därför av regional eller, om man så vill, subregional natur, ifall det rör sig om en mindre grupp stater inom en större region. Som exempel kunde nämnas, att om Sverige önskar göra en positiv insats för integrationen, borde landet framför allt utveckla sina relationer med Norge, Danmark och Finland. Sverige kommer alltid i det subregionala nordiska samarbetet att inta en central plats — härmed avses inte ledande plats, eftersom det inom ramen för en integrerande regionalism inte finns behov av någotslags »ledarskap». Nordiskt samarbete är ytterst svårt utan Sverige, men fullt tänkbart utan något annat av de fem nordiska länderna. Härtill kommer, att Finland alltid måste observera sitt grannförhållande till Sovjetunionen, Danmark till Tyskland, Norge till Storbritannien och Island till den amerikanska kontinenten. De andra nordiska länderna måste redan av geografiska skäl i högre grad än Sverige taga i beaktande andra synpunkterna än de rent nordiska.

Trots de nordiska ländernas olikartade ställning i världspolitiken är den faktiska integrationen mellan dem på många områden långt framskriden och deras lagar är i vissa hänseenden mera likartade än t.ex. delstaternas inom Förenta staterna. Mot denna bakgrund är det av intresse att konstatera, att planera på att skapa en nordisk tullunion inte kunde genomföras.¹⁵ Härav drog man på en del håll slutsatsen, att det nordiska samarbetet hade förfelat sin uppgift. Till detta kunde framhållas, att en tullunion inte alltid behöver vara en lämplig form för subregional samverkan. Utrikeshandeln och skapandet av större marknader är frågor som angår alla stater i världen. »Storumsargumentet leder oss förbi Europa och mot mera universella lösningar», säger Gunnar Hägglöf i en analys av Europatanken i dagens situation.¹⁶ Det har också framgått, att t.ex. det ekonomiska samarbetet inom Benelux jämförelsevis snabbt utsträcktes att omfatta ett betydligt större område. De fortgående underhandlingarna om »broslagning» mellan EEC och EFTA antyder, att dessa samarbetsformer ter sig i längden otillfredsställande för en vidsträckt europeisk opinion. I Asien och Latinamerika ställde man sig på många håll från början skeptiskt till EEC. I Afrika kan anknypningen av f.d. europeiska transoceaniska territorier till EEC med tiden verka ogynnsamt på utvecklingen av det afrikanska regionala samarbetet. Det behöver inte vara fråga om »neokolonialism», men måhända om en form av internationell samverkan, som ur helhetens synpunkt blir desintegrerande.

Dessa synpunkter avser att understryka betydelsen av en genomtänkt arbetsfördelning mellan universella, regionala, subregionala och även statliga organ.¹⁷ Ingen av dessa former för tillgodoseende av mänskliga intressen behöver i och för vara mer eller mindre betydelsefull än den andra, men en alltför stark konkurrens eller konflikt mellan dem kan få desintegrerande verkningar. En stat kan för att underlätta lösningen av olika frågor på vitt skilda plan engagera sig för samverkan med olika grupper av stater, men det är härvid skäl att noga överväga innebörden av de förpliktelser samarbetet för med sig. För en subregional statsgrupp kan det te sig viktigt att genom långt driven kontakt och inbördes förståelse undvika inblandning av yttre desintegrerande krafter. Numerärt starkt begränsade intressegrupper har allt skäl att stöda varandra, men om en subregional eller regional grupp påtar sig övermäktiga uppgifter, kan följden bli bristande tillfredsställelse av existerande behov och framträdande av desintegrerande tendenser.

Sammanfattning

I det föregående har konstaterats, att utformningen av den internationella integrationsprocessen utgör ett viktigt objekt för fredsforskningen ur den internationella politikens synvinkel. Denna process bildar blott en del av den utveckling som försiggår inom det mänskliga samfundet som helhet, eftersom många former av aktivitet inte är integrerande till sin natur. En integrationsfaktor kan tänkas uppstå som resultat av en bilateral, multilateral eller universell beslutsprocess. Alla faktorer som kommer till på detta sätt behöver inte vara integrerande, då fredsproblemet måste ses ur hela mänsklighetens synvinkel och inte kan begränsas till att gälla relationerna mellan bestämda stater. Befästandet av fredliga relationer mellan två enskilda stater eller mellan en grupp av stater är ett delproblem, som kan, men inte nödvändigtvis måste främja universell integration.

Världens snabba utveckling i tekniskt hänseende för med sig, att formerna för internationellt politiskt samarbete oavbrutet måste revideras. Generellt sett är samarbetsformerna föråldrade och motsvarar inte det mänskliga samfundets aktuella behov. Den internationella politiken som vetenskap bör ägna sig åt analys av interdependenssystemet och särskilt beakta de punkter, på vilka samarbetsformerna står i motsättning till varandra. Det är emellertid viktigt att inte blott syssla med konfliktsituationer utan även att klarlägga de positiva principerna för internationell samverkan. Därför måste fredsforskning ur den internationella politikens synvinkel vara något mera än enbart forskning rörande interstatliga konflikter.

KÄLLHÄNVISNINGAR

¹ *Richard C. Snyder*, *Some Recent Trends in International Relations Theory and Research, Essays on the Behavioral Study of Politics* (Urbana 1962), s. 141.

² *Richard W. van Wagenen*, *Research in the International Organization Field* (Princeton 1952), s. 10 f.

³ »We believe that those who study international politics are mainly concerned with the actions, reactions and interactions among political entities called national states», heter det hos *Richard C. Snyder*, *H. W. Bruck* and *Burton Sapin*, *Decision-making as an Approach to the Study of International Politics* (Princeton 1954), s. 32.

⁴ FN har »frigt sig från sitt underlag och rör sig fritt, blivit en oberoende maktfaktor' vid sidan av andra såsom stormakterna o.s.v.» *Torsten Gihl*, *Om freden och säkerheten* (Stockholm 1962), s. 370.

⁵ »The mere fact of participation in an international organisation presupposes obligations (and the willingness to submit to a constant pressure towards conformity) which, in practice if not in theory, can hardly be disregarded», säger *A. H. Robertson*, *European Institutions* (London 1959), s. 35.

⁶ Härmed avses särskilt fördragets ingress, vari uppmärksamhet fästes vid Finlands strävan att hålla sig »utanför stormakternas intressekonflikter».

⁷ *Hans A. Schmitt*, *The Path to European Union* (Louisiana 1962), s. 110.

⁸ *Karl W. Deutsch* et al., *Political Community and the North Atlantic Area* (Princeton 1957), s. 22.

⁹ Rörande dessa problem, se *Göran von Bonsdorff*, *Världspolitik i teknikens tidsålder* (Ekenäs 1961), särskilt ss. 24—31.

¹⁰ *Karl W. Deutsch*, *Political Community at the International Level* (New York 1954), s. 39.

¹¹ »The welfare of the individual in society should be recognized as an end in itself and the purpose of all organization, national or international», framhåller *P. E. Corbett*, *The Individual and World Society* (Princeton 1953), s. 59.

¹² I FN-stadgans art. 1 anges som ett av världsorganisationens ändamål att »befordra och främja aktningen för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla utan åtskillnad med avseende på ras, kön, språk eller religion».

¹³ Jfr *Max Beloff*, *Europe and the Europeans* (London 1957), s. 154.

¹⁴ Orsaken härtill är, såsom ofta påpekats, motsättningarna mellan de ledande militärblocken, vilka bidragit till att minska Förenta nationernas inflytande. I en diskussion 1955 gav *Quincy Wright* uttryck för uppfattningen, att »one of the pressing problems was to reduce the potentialities of regional groups to avoid or override the United Nations». (*Proceedings of the American Society of International Law* 1955), s. 60. I inledningen till sin årsrapport till FN för 1959—60 framhöll *Dag Hammarskjöld* om regionala pakter, att »en verklig fara uppstår när dylika regionala anordningar är så planerade att de faller inom blockmotsättningarnas sfär». *Hammarskjöld*, *Tal* (Stockholm 1962), s. 346. Jfr även *Grayson Kirk*, *The Atlantic Pact and International Security* (*International Organization* III 1949) s. 250.

¹⁵ Trots att ett omfattande förarbete hade utförts, lades planerna på en nordisk tullunion att vila år 1957 i väntan på resultatet av de västeuropeiska förhandlingarna om skapande av större gemensamma marknader.

¹⁶ *Gunnar Hägglöf*, *Att säga ja till Europa* (Stockholm 1961), s. 11. »The establishment of a European common market is a regional arrangement which, by creating a diversion of trade, is likely to provoke retaliation from Europe's former suppliers; these policies are

discriminatory and incompatible with the broader program of the liberalization of trade sponsored by the United States and enshrined in the General Agreement on Tariffs and Trade», betonar *Michael T. Florinsky*, *Integrated Europe?* (New York 1955), s. 164.

¹⁷ För en närmare diskussion av förhållandet mellan universalism och regionalism, se *Göran von Bonsdorff*, *Regionalism och universalism i internationell politik* (Politiikka nr 4/1962).